

РОЗДІЛ І. Статті

УДК 615.1: 378(091)

ОСНОВНІ ЦІЛІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЛІКАРСЬКОЇ ПОЛІТИКИ ЯК СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМКИ ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КАФЕДРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕКОНОМІКИ ФАРМАЦІЇ

Немченко А. С., Котвіцька А. А., Панфілова Г. Л.

Національний фармацевтичний університет, м. Харків, Україна

economica@nuph.edu.ua

За останні роки в Україні відбулись значні політичні та соціально-економічні зміни. Неможливо, мабуть, назвати жодної галузі суспільного життя, в яких би після Революції Гідності не стались перетворення. Враховуючи масштабність процесів, які відбулись в українському суспільстві з 2014 р., об'єктивну оцінку цих явищ можна буде зробити лише у перспективі, переломлюючи події та їх наслідки через призму гуманістичного бачення розвитку суспільства та державотворчості в цілому. Такі важливі філософські категорії, як «цінність життя людини», «якість життя», «здоров'я» наповнюються зараз якісно новим змістом та потребують принципової переоцінки на всіх щаблях свідомості пересічних громадян. Створення гідних умов задля ефективної підтримки здоров'я людини та її якості, що відповідає світовим стандартам життя, розглядається новим поколінням українців як безпосередній обов'язок держави. Декларативний характер деяких заяв можновладців викликає в них не запитання, а внутрішній супротив, бо вони вільні від стереотипів радянської медицини. Ігнорувати та не враховувати вже вищезазначене у процесі реформування вітчизняної системи охорони здоров'я та фармацевтичного забезпечення населення неможливо.

За умов загострення соціальних протиріч у суспільстві все більшого значення набуває теза про цінність та суспільне значення наукових здобутків наукових шкіл. Зараз саме суспільство ставить багато запитань стосовно

створення сприятливих умов та можливостей для розвитку наукового потенціалу країни. За умов системних перетворень у державі актуальності набуває процес осмислення цінності наукових досліджень особливо у соціально орієнтованих галузях знань, ефективне функціонування яких формує базові умови суспільної злагоди та стабільності у державі. Недієздатність владних структур на шляху реформування вітчизняної системи охорони здоров'я та фармацевтичного забезпечення населення у напрямку впровадження європейських норм й вимог, а також демонстративно декларативний характер багатьох законодавчих та нормативно-правових актів, що регулюють фармацевтичну діяльність в Україні, значно знецінили здобутки багатьох вітчизняних наукових шкіл з організаційно-економічного напрямку у фармації. Тому вважаємо за необхідне не лише нагадати, а й дати соціальну оцінку тих наукових здобутків колективу кафедри організації та економіки фармації (ОЕФ) Національного фармацевтичного університету (НФаУ), що стосуються впровадження європейських норм та вимог в організації надання населенню фармацевтичної допомоги у відповідності до вимог Національної лікарської політики (НЛП). Починаючи розгляд цього питання, вважаємо за необхідне детальніше зупинитися на аналізі історіографії розвитку НЛП у контексті становлення сучасного суспільства.

Історіографічний опис процесу становлення Національної лікарської політики у контексті суспільного розвитку

Здоров'я та життя людини є базовими суспільними цінностями, які не можна розглядати лише через призму матеріальних статків окремої людини, групи людей або їх соціального статусу. Так, вперше концептуальні засади впровадження соціально орієнтованої політики у системі охорони здоров'я та фармацевтичного забезпечення населення були обговорені у 1975 р. на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я та знайшли своє відображення у резолюції WHA28.66 [1-2]. У зазначеній резолюції вказувалось про необхідність розробки цілого комплексу заходів зі сприяння процесу розробки

національних керівництв з НЛП. Саме з цього періоду почався складний шлях розвитку сучасного фармацевтичного законодавства, процес впровадження основних норм й вимог якого призвело у кінцевому порядку до формування якісного нового бачення ролі держави та суспільних інституцій у збереженні здоров'я та життя громадян. Наступним важливим кроком у розбудові сучасних принципів побудови соціально орієнтованої моделі фармацевтичних відносин були покладені у 1977 р. з розробкою першої редакції Примірного переліку ОЛЗ. WHO (Model List of Essential Medicines) [3-6]. У 1977 р. лише 12 країн мали Національні переліки ОЛЗ, а на даний час вже понад 120 країн світу використовують у своєму регуляторному апараті на ФР зазначені переліки ліків. Рівно рік після впровадження у практичну охорону здоров'я та фармації першої редакції WHO Model List of Essential Medicines (1977 рік) на Алма-Атинській конференції (1978 рік) були визначені стратегічні напрямки розвитку світової спільноти у напрямку формування базових цінностей будь-якої спільноти [1,6]. Так, було ще раз зазначено, що здоров'я та життя людини є найвищою суспільною цінністю, а досягнення рівного доступу населення до ефективної медико-санітарної допомоги та необхідних ліків є найважливішою суспільною метою функціонування національних систем охорони здоров'я та держави в цілому. Задекларовані ще на Алма-Атинській конференції (1978 рік) принципи соціальної справедливості та рівного доступу людей, незалежно від їх матеріального статусу у суспільстві, до ефективної медичної та фармацевтичної допомоги сформували базові принципи розвитку світового сектору охорони здоров'я. У 1979 р. зусиллями міжнародних експертів ВООЗ була представлена програма зі сприяння впровадження ідеології ВООЗ у практичну охорону здоров'я (WHO Action Programme on Essential Drugs) [2,6].

Наступним важливим етапом розвитку сучасної ідеології НЛП можна розглядати проведення конференції ВООЗ у Найробі 1985 року (Conference of Experts on Rational Use of Drugs in Nairobi, 1985 р.). У резолюції зазначеної конференції було вперше визначено поняття «раціонального використання

ліків». Вже у наступному 1986 р. на Всесвітній асамблеї охорони здоров'я була прийнята резолюція, у якій знайшли своє відображення основні рекомендації зі сприяння раціонального використання ЛЗ. У цьому році Комітет експертів ВООЗ з НЛП (WHO Expert Committee on National Drug Policies) провів нараду з метою розробки та впровадження практичного керівництва для держав-членів під назвою «Керівництво з розробки НЛП» («Guidelines for developing national drug policies»). 1988 р. зазначене Керівництво було представлено світовій фармацевтичній спільноті. Послідовна та наполеглива політика ВООЗ стосовно впровадження сучасної ідеології у розвитку охорони здоров'я та насамперед системи фармацевтичного забезпечення населення мали свої плідні наслідки. Так, за даними ВООЗ кількість людей, які мали доступ до ОЛЗ збільшилось за майже 20-ть років у 2,1 рази з 2100 млн. чоловік на початку впровадження окремих елементів ідеології НЛП до 3800 млн. чол. у 1999 році. До кінця 1999 р. вже 66 країн сформували або поновили національне законодавство, що регулює фармацевтичну діяльність, а 156 держав-членів ВООЗ мали національні переліки ОЛЗ, з яких – 127 переліків були оновлені за п'ять наступних років. Через десятиліття, з урахуванням поточних змін у фармацевтичній сфері діяльності та враховуючи зміни у суспільному баченні таких понять як «якість життя», «соціальне навантаження на аптеки», «відповідальне самолікування», виникла необхідність у перегляді керівних принципів у побудові НЛП, які були представлені у керівництві 1988 р.. Комітет експертів ВООЗ з НЛП (WHO Expert Committee on National Drug Policies) у 1995 р. переглянув діючу редакцію керівництва та після обговорення та консультацій представив до розгляду оновлену версію документу «Як розробити та запровадити НЛП (друге видання)» («How to Develop and Implement a National Drug Policy (Second Edition) [7-9]. Зазначене керівництво було представлено на міжнародній конференції з НЛП (Conference on National Medicinal Drug Policies, Manly, Australia, 1995). Конференція 1995 року зібрала 300 осіб з майже 50 країн і зосередилася на чотирьох ключових її цілях, а саме:

рівність доступу до ліків, раціональне використання, якість лікарських засобів та роль фармацевтичної промисловості. Була започаткована важлива практика активного обговорення основних шляхів реалізації НЛП за регіональним принципом. Так, на науковому семінарі з НЛП, на якому були представлені 14 країн Тихоокеанського регіону у 1996 р., були представлені основні напрямки та заходи щодо впровадження освітніх програм у сфері раціонального вживання ЛЗ, етичних норм досліджень та споживання ліків населення у суспільному та приватному секторах охорони здоров'я. Надалі питання раціонального використання ЛЗ були обговорені на міжнародній конференції, проведеній у Таїланді 1997 р. (International Conference on Improving Use of Medicines, Thailand, 1997).

Наступним заходом, за результатами якого було сформоване нове бачення НЛП у розрізі формування глобальної системи безпеки життя, була Азіатсько-Тихоокеанська конференція з питань НЛП, що відбулася 26-29 травня 2012 р. у Сіднеї, Австралія. Близько 17 років після конференції Manly, Australia (1995 р.) 233 делегатів з 46 країн обговорювали регіональні особливості впровадження основних реалізацій основних цілей НЛП. Проведенню зазначеної конференції сприяла поява чисельних інформаційних повідомлень з приводу непослідовного характеру прагнень національних урядів різних країн у реалізації цілей НЛП. У результаті цього, міжнародні експерти поставили під сумнів прогрес у реалізації цілей НЛП у деяких країнах Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Особлива увага на конференції приділялась виявленню ключових перешкод та факторів, які знижують ефективність реалізації політики, а також розробці заходів, спрямованих на подолання цих бар'єрів. Крім цього, було запропоновано впровадження системи моніторингу процесу реалізації цілей НЛП на всіх рівнях надання населенню фармацевтичної допомоги й послуги. На наш погляд, важливим здобутком цієї конференції, який вселяє надію на ефективну реалізацію цілей НЛП у країнах, що розвиваються, є формування сталого регіонального співробітництва між

різними групами, професійними спільнотами у фармації та державами. Важливими результатами цієї конференції є постійне прагнення до подальшої реалізації національної політики щодо ліків в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Вселяє надію і той факт, що тривале та продуктивне обговорення ефективних шляхів реалізації цілей та розвиток складових НЛП між країнами, подальше регіональне співробітництво у надалі сприятиме підтримці з боку державних структур глобального плану щодо формування рівних умов доступності населення до ефективної фармацевтичної допомоги та послуги. Слід зазначити, що на даний час більшість країн світу вже розробили та постійно оновлюють національні керівництва з НЛП, які можна знайти у вільному інформаційному просторі. Зупинимось детальніше на аналізі сучасного бачення основних цілей та складових НЛП, а також базових умов її ефективної реалізації, у т. ч. в Україні.

Національна лікарська політика як сучасна ідеологія розвитку системи фармацевтичного забезпечення населення та пріоритетний напрямок наукових досліджень

За рекомендаціями ВООЗ, НЛП є невід'ємною складовою державної політики у сфері охорони здоров'я та системі фармацевтичного забезпечення населення [10]. Основним пріоритетом створення НЛП є підвищення ефективності виконання державних гарантій у фармацевтичному забезпеченні населення за такими напрямками:

- **доступність (Access: equitable availability)** – рівний доступ населення до ОЛЗ за доступною вартістю;
- **якість (Quality)** – якість, безпечність і ефективність усіх лікарських засобів (ЛЗ);
- **раціональне застосування (Rational use)** – забезпечення необхідних умов для того, щоб лікарі призначали, а пацієнти застосовували препарати відповідно до встановлених правил відповідно до клінічних показників та рентабельності препарату;

- **підвищення економічної та фізичної доступності лікарських засобів,** у т. ч. за рахунок збільшення обсягів виробництва національної фармацевтичної промисловості.

В цілому, НЛП має забезпечити законність і стабільність діяльності всіх суб'єктів фармацевтичної діяльності та самої галузі в цілому. Конкретніші цілі та завдання НЛП залежать від ситуації у країні, національної політики її системи охорони здоров'я та політичних пріоритетів, встановлених Урядом. Завдання функціонування системи охорони здоров'я можуть бути доповненими, наприклад, соціально-економічними, зокрема, додатковим завданням може бути збільшення обсягів виробництва національної фармацевтичної промисловості або розробка й впровадження механізмів стимулювання споживання ЛЗ профілактичної медицини або генеричних препаратів з доведеною біоеквівалентністю оригінальному препарату тощо. При цьому державна політика повинна ґрунтуватися на принципах прозорості, ефективного, суспільно обумовленого регулювання, стимулювання сумлінної конкуренції, моніторингу ефективності впроваджених процесів задля їх вдосконалення за принципом «зворотнього зв'язку» тощо. Враховуючи зростаюче соціальне навантаження на заклади охорони здоров'я, особливої актуальності набуває посилення ролі громадського контролю за ефективністю державного регулювання медичної та фармацевтичної діяльності у напрямку реалізації основних цілей НЛП.

До основних рекомендацій розробки та впровадження національних (специфічних) цілей НЛП у країнах слід віднести:

- забезпечення населення країн ефективними, якісними, безпечними та доступними ЛЗ з метою досягнення максимального терапевтичного ефекту за умов існуючого ресурсного забезпечення системи охорони здоров'я;
- розширення доступу до ОЛЗ як для програм фармацевтичного забезпечення, що фінансуються за рахунок державних або суспільних

фондів, а також для пересічних громадян незалежно від їх соціального та матеріального статусу у суспільстві;

- раціональне використання коштів державного бюджету, які об'єктивно мають обмежений характер задля закупівлі ЛЗ та надання ефективної медичної та фармацевтичної допомоги;
- заохочення прямих іноземних інвестицій у фармацевтичний сектор економіки, а також у суспільну галузь охорони здоров'я з метою розробки новітніх технологій створення вітчизняних ЛЗ, біологічних препаратів, у т.ч. вакцин та сироваток, а також забезпечення застосування новітніх вітчизняних ЛП у практичну медицину та надання населенню ефективної фармацевтичної допомоги та послуги;
- розробка комплексу заходів щодо посилення мотиваційної складової у процесі виробництва та позиціонування ЛЗ вітчизняного виробництва на внутрішньому ФР;
- нормативно-правове та організаційно-економічне спрощення процесу закупівлі ЛЗ за бюджетні кошти або за рахунок суспільних фондів, а також моніторинг раціонального їх розподілу між закладами охорони здоров'я;
- посилення сумлінної цінової конкуренції ЛЗ задля підвищення рівня їх доступності для різних верств населення;
- сприяння раціональному використанню ЛЗ шляхом підвищення рівня інформованості медичних та фармацевтичних фахівців стосовно питань фармакоекономічної оцінки ефективності застосування різних схем фармакотерапії з використанням сучасної ідеології «Health technology assessment» (НТА).

Аналізуючи результати наукових теоретико-прикладних досліджень, які проводилися на кафедрі ОЕФ НФаУ протягом декількох десятиліть, можна стверджувати, що всі вищезазначені рекомендації ВООЗ щодо ефективної реалізації цілей НЛП знайшли своє гідне відображення у науковій роботі

кафедри ОЕФ НФаУ. Результати систематизації здобутків організаційно-економічної школи кафедри ОЕФ НФаУ представлені у таблиці 1. Систематизуючи отримані результати науковців та шляхи їх впровадження у практичну охорону та систему фармацевтичного забезпечення населення на різних рівнях організації фармацевтичної діяльності, нами визначені основні характерні риси та ознаки (табл. 1). **По-перше**, їх відрізняє масштабність та послідовність у проведенні за різними напрямками, від аналізу та розробки ефективних механізмів регулювання фармацевтичною діяльністю на макро- та мікроекономічному рівні до психоемоційних й освітніх характеристик фахівців галузі. **По-друге**, кожен з представлених напрямків досліджень мав своє конкретне відображення у вітчизняній законодавчо-нормативній та правовій базі, яка регулює фармацевтичну діяльність в Україні. Перераховувати всі законодавчі документи, в яких представлені фрагменти досліджень науковців кафедри ОЕФ, не є можливим, але можна згадати, наприклад, активну участь співробітників у розробці «Етичного кодексу фармацевтичних працівників України», що був прийнятий на VII Національному з'їзді фармацевтів України (15-17 вересня 2010 р.), Національного переліку ОЛЗ (2011 р., 2006 р.), «Концепції розвитку фармацевтичного сектору галузі охорони здоров'я України на 2011 - 2020 рр.», що затверджена наказом МОЗ України від 13.09.2010 №769, проектів концепції Державної цільової програми «Розвиток імпортозамінних виробництв в Україні та заміщення імпортованих ЛЗ вітчизняними, у т. ч. біотехнологічними препаратами та вакцинами на 2011-2021 роки», «Про фінансування охорони здоров'я та медичне страхування» від 18.04.2007 р., «Про загальнообов'язкове державне соціальне медичне страхування» від 23.03.2007 р. №3155 тощо. **По-третє**, завдяки масштабності досліджень, що проводяться науковцями кафедри, створюються сприятливі умови для ефективного впровадження їх у практичну фармацію. Це вказує на високий науковий рівень їх проведення. **По-четверте**, порівнюючи дані вже існуючої нормативно-правової бази з питань впровадження основних складових НЛП та

реалізації її цілей, а також нагальні запити практичної медицини та фармації зі спектром досліджень кафедри, можна констатувати, що думка науковців значно випереджує проблематику функціонування вітчизняної системи фармацевтичного забезпечення. Так, наприклад, вперше в українській науці визначення поняття «Національна лікарська політика» приведене ще у 2008 р. (Немченко А.С., Хоменко Н.М.). Ґрунтовний аналіз необхідності впровадження НЛП та передумови її розвитку був зроблений у доповіді на першій Всеукраїнській науково-освітній інтернет-конференції «Формування Національної лікарської політики за умов впровадження медичного страхування: питання освіти, теорії та практики» (2008 р.). При цьому на державному рівні «Проект Національної політики щодо забезпечення ЛЗ» з'явився у відкритому інформаційному просторі лише 2016 року. **По-п'яте**, інтеграційний характер наукових досліджень, що проводяться на кафедрі, дають змогу розглядати питання на міждисциплінарному стику понять та категорій, що дозволяє формувати якісне нове бачення проблем та перспектив розвитку того чи іншого процесу. Внаслідок цього у науковий обіг було запроваджено такі поняття, як «Фармацевтична допомога», «Фармацевтична послуга», «Реімбурсація», «Фармацевтична економіка» та ін.

Таке стратегічне випередження науки, порівняно з вимогами практичної фармації та існуючої законодавчо-правової та нормативної бази, вказує не лише на високу цінність здобутків, а й високий науковий потенціал наукової школи, яка сформована та ефективно функціонує на кафедрі ОЕФ. У цьому сенсі незрозумілим є факт нехтування її напрацювань та практичних рекомендацій з боку владних структур і відомств. Так, наприклад, виникає питання, чому у Постанові КМ України від 05.12.2018 р. № 1022 «Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення лікарськими засобами на період до 2015 року» такий важливий термін, як «Національна лікарська політика» був вихолощеним зі змісту та замінений поняттям «Державна стратегія забезпечення населення лікарськими засобами».

Систематизація результатів науково-прикладних досліджень наукової школи кафедри ОЕФ НФаУ

Рік	Назва та бібліографічні дані	Автори
МОНОГРАФІЇ		
1999	Немченко А.С. Фармацевтическое ценообразование: монографія / А.С. Немченко. – Х.: «Радар», 1999. – 290 с.	Немченко А.С.
2009	Панфілова Г.Л. Організація фармацевтичної допомоги населенню в умовах медичного страхування: монографія / Г. Л. Панфілова, А. С. Немченко, О.А. Немченко – Х.: «Авіста-ВЛТ», 2009. – 228 с.	Немченко А.С., Панфілова Г.Л., Немченко О.А.
2010	Немченко А.С. Государственный контроль деятельности аптечных учреждений: монографія/ А.С. Немченко, В.Н. Назаркина, Н.И. Синча.– Х.: Авіста-ВЛТ, 2010. – 232 с.	Немченко А.С., Назаркина В.Н., Синча Н.И.
2012	Немченко А.С. Ціноутворення на лікарські засоби: монографія / А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, О.А. Немченко (2-ге вид., доп. та перероб.) – Х.: Вид-во ФОП Вировець А.П. Видавнича група «Апостроф», 2012. – 304 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л., Немченко О.А.
2015	Хрестоматія фармацевтического качества / Ю.В. Подпружников, А.А. Ишмухаметов, А.С. Немченко и др. Под.ред. А.А. Ишмухаметова. – М.: ООО «Группа Ремедиум», 2015. – 432 с.	Подпружников Ю. В., Ишмухаметов А.А., Немченко А.С.и др.
2017	Система качества и надлежащие практики в фармации: Учебное пособие / Ю.В. Подпружников, А. С. Немченко, Л. Н. Андрюкова, Н. И. Гуменюк– Киев: ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2017.– 652 с.	Подпружников Ю. В., Немченко А.С., Андрюкова Л. Н. Гуменюк Н.И. ,и др.
НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ		
1999	Взаємодія безрецептурних ненаркотичних анальгетиків і нестероїдних протизапальних засобів з іншими ліками та деякі аспекти їх відпуску з аптечних закладів): метод. рек. / А. С. Немченко, Л.О.Гала. – Х., 1999. – 28 с.	Немченко А.С. Гала Л.О.
2000	Формування оптимального асортименту безрецептурних не-наркотичних анальгетиків і нестероїдних протизапальних засобів та їх аналогів на підприємствах фармацевтичної галузі: метод. рек. / А. С. Немченко, Л.О.Гала. – Х., 2000. – 34 с.	Немченко А.С. Гала Л.О.
	Методичні рекомендації з організації невідкладної лікарської допомоги населенню при виникненні надзвичайних ситуацій. – Національна фармацевтична академія. – Харків, - - 2000. – 28 с.	Дмитрієвський Д.І., Юрченко Г.М.

2006	Методичні рекомендації з розробки концептуальних засад пріоритетного розвитку соціально ефективної організації фармацевтичного забезпечення населення. – Харків, - НФаУ. – 2006. – 25 с.	Немченко А.С. Котвіцька А.А.
	Методичні рекомендації «Фармакоєкономічне обґрунтування стандартів фармацевтичної допомоги в практиці сімейних лікарів». – Харків. – 2006.– 30 с.	Немченко А.С. Котвіцька А.А. Суріков О.О.
	«Методичні рекомендації з наукового обґрунтування механізмів державного управління процесом формування національної лікарської політики»: Київ. – 2006.– 30 с.	Немченко А.С., Хоменко В.М.
2007	Методичні рекомендації „Організаційно-економічні принципи формування тарифної політики за умов впровадження в Україні медичного страхування”. – Харків. – 2007.– 22 с.	Немченко А.С., Панфілова Г.Л.
	Методичні рекомендації «Організаційно-економічні аспекти використання статинів при лікуванні хворих на ішемічну хворобу серця» – Харків. – 2007.– 27 с.	Панфілова Г.Л., Корж Ю. В.
2009	Обґрунтування методики формування комп'ютерної інформаційної системи (на прикладі фармакотерапії гастроєзофагеальної хвороби): метод. рек. / А.А. Котвіцька, О.О. Суріков. – Х., 2009. – 28 с.	Котвіцька А.А., Суріков О.О.
	Оцінка стану забезпечення фахівців фармацевтичної галузі інформацією про лікарські засоби: метод. рек. / А.А. Котвіцька, О.О. Суріков. – Х., 2008. – 28 с.	Котвіцька А.А., Суріков О.О.
	Організаційно-економічні принципи фармацевтичного забезпечення хворих на рак молочної залози: метод. рек. / А.С. Немченко, М.В. Подгайна. – К.: ФОП «Азамаєва В.П.», 2009. – 23с.	Немченко А.С., Подгайна М.В.
	Фармакоєкономічна оцінка стандартних схем фармакотерапії раку молочної залози та раку тіла матки: метод. рек. / А. С. Немченко, М. В.Подгайна. – К.: ФОП «Азамаєва В.П.», 2009. – 26с.	Немченко А.С., Подгайна М.В.
	Фармакоєкономічне дослідження з розробки ефективних моделей фармацевтичного забезпечення хворих на остеоартроз: метод. рек. / Г.Л. Панфілова, Г.М.Заріцька – Х., 2009. – 21 с.	Панфілова Г.Л., Заріцька Г.М.
2010	Методичні рекомендації з проведення моніторингу цін на лікарські засоби, що закуповуються за державними цільовими програмами / А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, О.В. Коваленко, І.В. Кубарєва – Х. –2010. – 17 с.	Немченко А.С. Косяченко К.Л. Коваленко О.В. Кубарєва І.В.
	Маркетинговий, експертний та фармакоєкономічний аналіз груп препаратів, які використовуються для етіотропної терапії хронічних вірусних гепатитів / А. С. Немченко, Грицик А.Р., І. О. Федяк. – Метод. реком. – Х. –2010. – 29 с.	Немченко А. С., Грицик А.Р. Федяк І. О.

	Немченко А. А. Методика проведення клініко-економічного аналізу тендерних закупівель ЛЗ за державними цільовими програмами /А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, Г. Л. Панфілова – Метод. реком. – Х. –2010. – 26 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Панфілова Г. Л.
	Котвіцька А.А. Клініко-економічне обґрунтування ефективних напрямків фармацевтичного забезпечення хворих на інфаркт міокарда /А. А. Котвіцька, О. І. Красуля – Метод. реком. – Х. –2010. – 25 с.	Котвіцька А.А., Красуля О. І.
	Немченко А. С. Клініко-економічний аналіз етіотропної противірусної та патогенетично-симптоматичної фармакотерапії стаціонарних хворих з хронічними вірусними гепатитами /А. С. Немченко, І. О. Федяк – Метод. реком. – Х. – 2010. – 26 с.	Немченко А. С. , Федяк І. О.
	Немченко А. С. Фармакоекономічні підходи до раціонального використання препаратів для етіотропної терапії хронічних вірусних гепатитів /А. С. Немченко, І. О. Федяк. – Метод. реком. – Х. –2010. – 24 с.	Немченко А. С., Федяк І. О.
	Панфілова Г. Л. Фармакоекономічне обґрунтування заходів з підвищення ефективності медикаментозного забезпечення хворих на остеоартроз / Г. Л. Панфілова, Г. М. Заріцька. – Метод. реком. – Методичні рекомендації. – Х. –2010. – 27 с.	Панфілова Г. Л., Заріцька Г. М.
2011	Методичні рекомендації з проведення моніторингу цін на лікарські засоби, що закуповуються за державними цільовими програмами // А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, О.В. Коваленко, І.В. Кубарева. – Метод. реком. – Харків. – 2011. – 17 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Коваленко О.В., Кубарева І.В.
	Методологічні принципи оцінки технологій в охороні здоров'я й фармації за кордоном та в Україні / А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, О.А. Немченко . – Метод. реком. – Харків. – 2011. – 20 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Немченко О.А.
	Маркетинговий, нормативно-правовий, експертний, фармакоекономічний аналіз гепатопротекторних препаратів групи А05В / А.С. Немченко, І.О. Федяк, А.Р. Грицик – Львів: ДП МВС України «Львів – Інформ – Ресурси», 2011. – 30 с.	Немченко А.С., Федяк І.О. Грицик А.Р.
	Фармакоекономічні підходи до раціонального використання препаратів для етіотропної терапії хворих на хронічні вірусні гепатити: метод. рек. / А.С. Немченко, І.О. Федяк. – Метод. реком. – Львів: ДП МВС України «Львів – Інформ – Ресурси», 2011. – 31 с.	Немченко А.С., Федяк І.О.
	Клініко-економічний аналіз етіотропної противірусної та патогенетично-симптоматичної фармакотерапії стаціонарних хворих на хронічні вірусні гепатити: метод. рек. / А.С. Немченко, І.О. Федяк – Львів: ДП МВС України «Львів – Інформ – Ресурси», 2011. – 31 с.	Немченко А.С., Федяк І.О.
	Обґрунтування організаційної структури управління системою оцінок нових технологій в охороні здоров'я та фармації в Україні: метод. реком. / К.Л. Косяченко, А.С. Немченко. –	Косяченко К.Л., Немченко А.С.

	Харків. – 2011. – 20 с.	
	Клініко-економічне обґрунтування ефективних напрямків фармацевтичного забезпечення хворих на інфаркт міокарда: метод. реком. / А.А. Котвіцька, О.І. Красуля – Харків: НФАУ, 2011. – 25 с.	Котвіцька А.А., Красуля О.І.
	Сучасні фармакоекономічні підходи до фармацевтичного забезпечення хворих на опіїдну наркозалежність: методичні рекомендації / А.С. Немченко, О.С. Яковлева . – Харків : НФАУ, 2011. – 24 с.	Немченко А.С., Яковлева О.С.
2012	Аналіз ринку парафармацевтичних товарів в Україні : метод. рек. / А. С. Немченко, В. І. Міщенко. – К., 2012. – 20 с.	Немченко А.С., Міщенко В.І.
	Удосконалення регулювання обігу парафармацевтичних товарів в Україні: метод. рек. / А. С. Немченко, В. І. Міщенко. – К., 2012. – 20 с.	Немченко А.С., Міщенко В.І.
	Методологічні принципи оцінки технологій в охороні здоров'я й фармації за кордоном та в Україні: метод. рек. / А.С. Немченко, К.Л. Косяченко, О.А. Немченко – Х., 2011. – 20 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Немченко О.А.
	Обґрунтування організаційної структури управління системою оцінок нових технологій в охороні здоров'я та фармації в Україні: метод. рек. / К.Л. Косяченко, А.С. Немченко – Х., 2011. – 20 с.	Косяченко К.Л., Немченко А.С.
2013	Визначення тарифів за індивідуальне виготовлення і фасування лікарських засобів та медичних виробів аптеками / А.С. Немченко, К. Л. Косяченко, В. М. Чернуха, О. М. Глущенко. – Київ, 2013. – 23 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Чернуха В.М., Глущенко О.М.
	Визначення тарифів за серійне виготовлення і фасування лікарських засобів та медичних виробів аптеками (методичні рекомендації) / А.С. Немченко, К. Л. Косяченко, М. Л. Сятиня, В. М. Чернуха, О. М. Глущенко. – Київ, 2013. – 22 с.	Немченко А.С., Косяченко К.Л. Сятиня М.Л., Глущенко О.М.
	Клініко-економічний аналіз фармацевтичного забезпечення хворих на грип в умовах стаціонару: метод. рек./ А.С. Немченко, Л.С. Сімонян. – Х.: НФАУ, 2013. – 23 с.	Немченко А.С., Сімонян Л.С.
	Методичні рекомендації щодо розробки соціально-економічних переліків лікарських засобів для лікування хворих на рак шлунка та рак прямої кишки: метод. рек. / А.С. Немченко, С. О. Жаркова. – Київ, 2013. – 24 с.	Немченко А.С., Жаркова С.О.
	Методичні рекомендації щодо розробки страхових переліків лікарських засобів для лікування хворих на грип, ускладнений бактеріальною пневмонією: метод. рек. / А.С. Немченко, Л.С. Сімонян. – Х.: НФАУ, 2013. – 27 с.	Немченко А.С., Сімонян Л.С.
	Оцінка проблем рецептурного відпуску лікарських засобів та визначення шляхів їх вирішення в Україні: метод. рек. / А.С. Немченко, Л.В. Терещенко. – Київ, 2013. – 20 с.	Немченко А.С., Терещенко Л.В.

	Оцінка якості фармакотерапії хворих на рак шлунку та прямої кишки : метод. рек. / А.С. Немченко, С. О. Жаркова. – Київ, 2013. – 22 с.	Немченко А.С., Жаркова С.О.
	Фармакоекономічна оцінка диференційованих схем фармакотерапії стану відміни у хворих, залежних від опіоїдів : метод. рек. / А. С. Немченко, О. С. Яковлева. – К. : 2012. – 24 с.	Немченко А.С., Яковлева О.С.
	Обґрунтування показників амбулаторної та стаціонарної рецептури в Україні: метод. рек. / А.С. Немченко, Л.В. Терещенко. – Київ, 2013. – 22 с.	Немченко А.С., Терещенко Л.В.
2014	Клініко-економічний аналіз стану лікарського забезпечення хворих на лейкози в Україні: метод. рек. / Г. Л. Панфілова, О. В. Цурікова. – К., 2014. – 24 с.	Панфілова Г.Л., Цурікова О.В.
	Обґрунтування заходів з підвищення ефективності фармацевтичного забезпечення хворих на лейкози в Україні: метод. рек. / Г. Л. Панфілова, О. В. Цурікова. – К., 2014. – 23 с.	Панфілова Г.Л., Цурікова О.В.
	Формування собівартості екстемпоральних лікарських засобів: розрахунок тарифів за індивідуальне виготовлення ліків в аптеці / А. С. Немченко, В. М. Назаркіна, К. О. Царьова // Метод. реком. – К., 2015. – 37 с.	Немченко А.С., Назаркіна В.М. Царьова К.О.
2016	Обґрунтування соціально-економічних переліків лікарських засобів для лікування ентеритів вірусного походження (вірусних діарей) у дітей (методичні рекомендації)/ А. С. Немченко, М. В. Балинська. – Харків. – 2016. – 27 с.	Немченко А.С., Балинська М.В.
	Немченко А. С. Сучасні організаційно-економічні підходи до підвищення ефективності надання фармацевтичної допомоги хворим на рак легенів (методичні рекомендації) / А. С. Немченко, Л. І. Фурса – Харків. – 2016. – 21 с.	Немченко А.С., Фурса Л.І.
	Оцінка стану фармакотерапії вірусних (секреторних) діарей у дітей (методичні рекомендації) / А.С. Немченко, М. В. Балинська. – Харків. – 2016. – 19 с.	Немченко А.С., Балинська М.В.
2017	Організація проведення аналізу ефективності діяльності професійних громадських фармацевтичних організацій в Україні: метод. рек./ І. В. Сушарина, А.С. Немченко, В. М. Хоменко, – Х.: НФаУ, Дон. НМУ, 2017. – 20 с.	Сушарина І.В., Немченко А.С.
2018	Оцінка сучасного стану лікарського забезпечення хворих на серцево-судинні захворювання: метод. рек. / А.С. Немченко, В. М. Назаркіна, Ю. Є. Куриленко – Харків: НФаУ, 2018. – 30 с.	Немченко А.С., Назаркіна В.М., Куриленко Ю.Є.
2019	Теоретико-прикладні підходи до розробки та впровадження Належної аптечної практики в Україні: метод. рек. /Л.О. Гала, Г.Л. Панфілова – Харків: НФаУ, 2019. – 28 с.	Гала Л.О., Панфілова Г.Л.

Наприклад, у національних керівництвах різних країнах використовується саме термін «Національна лікарська політика» («National Drug Strategy» – Australia; «National Drug Policy 2015 to 2020» – New Zealand; «National Drug Policy» – Nigeria; «National drug policy» – Bangladesh ; «Czech Republic's National Drug Policy Strategy 2010–2018» – Czech Republic; «National Drug Policy for South Africa» – South Africa; «National Drug Policy» – Uganda й таке ін.).

У зазначеній постанові зазначено, що «Державна стратегія реалізації державної політики щодо забезпечення населення ЛЗ» передбачає:

- забезпечення якісного та раціонального відбору ЛЗ до Національного переліку ОЛЗ і пакету медичних гарантій;
- розвиток програми «Доступні ліки»;
- удосконалення системи державного регулювання цін на ЛЗ;
- початок роботи агентства з НТА;
- посилення конкуренції на ринку між виробниками, дистриб'юторами і аптеками;
- удосконалення системи постачання препаратами;
- покращення рівня доступу населення до інновацій у сфері охорони здоров'я;
- врегулювання питання патентів на виробництво ЛЗ;
- початок роботи централізованого закупівельного агентства;
- оптимізація процесу публічних закупівель ЛЗ, їх розподілу і постачання з урахуванням фактичних потреб, а також удосконалення розрахунку потреб закладів охорони здоров'я в ліках через систему постійного моніторингу [11].

Концептуальні складові НЛП, ефективна реалізації яких сприяє максимальному досягненню основних її цілей, наведена у матриці, яку науковці кафедри ОЕФ доповнили своїм баченням цієї проблеми в умовах функціонування національної системи охорони здоров'я та фармацевтичного забезпечення населення (табл. 2).

Матриця процесу ефективного досягнення цілей НЛП у національних системах охорони здоров'я та системі фармацевтичного забезпечення населення

Складові	Характер впливу на реалізацію основних цілей НЛП		
	Доступність	Якість	Раціональність застосування
Національний перелік ОЛЗ	Прямий вплив*	Опосередкований вплив*	Прямий вплив**
Рівний доступ населення до ЛЗ незалежно від матеріального та соціально-економічного статусу у суспільстві	Прямий вплив*	Опосередкований вплив**	Опосередкований вплив**
Науково обґрунтована модель фінансування системи фармацевтичного забезпечення населення	Прямий вплив*	Опосередкований вплив**	Опосередкований вплив**
Ефективне постачання ЛЗ на рівні медичних закладів (стаціонарні хворі) та населенню при відпуску ЛЗ амбулаторним хворим та клієнтам аптечних закладів	Прямий вплив*	Опосередкований вплив**	Опосередкований вплив*
Державне регулювання фармацевтичною діяльністю та забезпечення якості ЛЗ на всіх етапах товаропровідної мережі	Прямий вплив**	Прямий вплив*	Прямий вплив*
НТА як сучасна методологія у побудові раціональних моделей медичного та фармацевтичного обслуговування населення	Прямий вплив**	Опосередкований вплив**	Прямий вплив*
Наукові дослідження	Прямий вплив*	Прямий вплив*	Прямий вплив*
Кадровий потенціал галузі та інституції перманентного підвищення їх кваліфікації	Прямий вплив*	Прямий вплив*	Прямий вплив*
Система моніторингу оцінки ефективності реалізації основних цілей НЛП	Прямий вплив*	Прямий вплив*	Прямий вплив*
Громадський та професійний рух у фармацевтичній галузі як елементи моніторингу «зворотнього зв'язку» ефективності цілей НЛП **	Прямий вплив**	Опосередкований вплив**	Опосередкований вплив**

Примітка : * та ** – рекомендації ВООЗ; ** – бачення науковців кафедри ОЕФ

Підводячи підсумки, зазначаємо, що відносини держави та фармацевтичної спільноти, насамперед науковців є вкрай важливими для ефективного розвитку усієї системи охорони здоров'я. Їх стан може відігравати як позитивну роль, виступаючи механізмом сприяння та прискорення соціально-економічного розвитку, що є основним завданням держави, так і негативну, за якої зміст відносин «держава – фармацевтична спільнота, у т.ч. наукова» виступає механізмом гальмування, або навіть пригнічення суспільного розвитку. На сьогодні впевнено можна стверджувати, що в Україні формуються складові ефективного діалогу між суб'єктами системи фармацевтичного забезпечення населення, проте він поки ще не набув належного рівня та цілісності й системного характеру. Як свідчить міжнародний досвід, найбільш ефективною формою такого діалогу між суб'єктами фармацевтичних відносин є соціальний діалог. Саме ефективна реалізації основних цілей НЛП та функціонування її складових, що базується на науково обґрунтованих підходах, сприяє подальшому розвитку соціального діалогу між різними суб'єктами системи фармацевтичного забезпечення населення. При цьому, фармацевтичний бізнес повинен бути соціально відповідальним, державна політика виваженою, а сама держава бути гарантом стабільних та прозорих відносин між усіма учасниками такої складної та багатогранної структури, якою є система фармацевтичного забезпечення населення. Такий діалог сформує об'єктивне підґрунтя процесу консолідації у фармацевтичному просторі, у якому думка вітчизняних науковців буде почута та гідно оцінена.

Література

1. World Health Organization. Declaration of Alma-Ata: International Conference on Primary Health Care, Alma-Ata, USSR, 6-12, September 1978 [homepage on the Internet]. [cited 2017 Sep 18]. Available from: http://www.who.int/publications/almaata_declaration_en.pdf.

2. Lawn JE, Rohde J, Rifkin S, Were M, Paul VK, Chopra M. Alma-Ata 30 years on: revolutionary, relevant, and time to revitalise. *Lancet*. 2008;372(9642):917-27.
3. Hogerzeil HV. Essential medicines and human rights: what can they learn from each other? *Bull World Health Organ*. 2006;84(5):371-5.
4. Backman G, Hunt P, Khosla R, Jaramillo-Strouss C, Fikre BM, Rumble C, Pevalin D, Paez DA, et al. Health systems and the right to health: an assessment of 194 countries. *Lancet*. 2008; 372(9655):2047-85.
5. Katrina Perehudoff S, Toebes B, Hogerzeil H. (2016) Essential medicines in national constitutions: Progress since 2008. *Health Hum Rights.*; 18: 141-56.
6. Mersiha Mahmić-Kaknjo, Antonia Jeličić-Kadić, Ana Utrobičić, Kit Chan Lisa Bero, Ana Marušić. (2018) Essential medicines availability is still suboptimal in many countries: a scoping review. *Journal of Clinical Epidemiology*; 98: 41-52
7. WHO. Guidelines for developing national drug policies. Geneva: World Health Organization; 1988.
8. WHO. WHO medicines strategy. Framework for action in essential drugs and medicines policy 2002–2003. Geneva: World Health Organization; 2000. WHO/EDM/2000.1.
9. WHO. Contribution to updating the WHO guidelines for developing national drug policies. Report of the WHO Expert Committee on National Drug Policies. Geneva: World Health Organization; 1995. WHO/DAP/95.9.
10. Система качества и надлежащие практики в фармации: Учебное пособие/ Ю. В. Подпружников, А. С. Немченко, Л. Н. Андрюкова, Н. И. Гуменюк– Киев: ТОВ «СІК ГРУП Україна», 2017.– 652 с.
11. Постанова КМ України «Про затвердження Державної стратегії реалізації державної політики забезпечення населення ЛЗ на період до 2025 року» від 05.12.2018 р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1022-2018-п>